

DIVERSITY OF EDUCATING METHODS FOR YOUNGER SCHOOL AGE PUPIL IN A HOME ENVIRONMENT

[RÔZNORODOSŤ METÓD VZDELÁVANIA ŽIAKOV MLADŠIEHO ŠKOLSKÉHO VEKU V DOMÁCOM PROSTREDÍ]

Zuzana Singliarova

doi: 10.18355/PG.2023.12.2.8

Abstract

The individual form of education, known to the public as homeschooling, is legislatively supported in the Slovak education system by the School Act No. 245/2008 Coll. A student who has been granted permission for individual education takes commission exams at the mainstream school once every six months (School Act, §24, para. 7). The process of education, selection of educational methods and activities leading to the mastery of these exams, lies in the hands of the parent or an external educator. This paper aims to present the results of a conducted pedagogical research study with a mixed design, which collected data in the field with 24 respondents from a community school, 6 families, and 116 respondents in an online space. Through a qualitative-quantitative research study focused on the issue of diversity in the methods used for educating younger children in a home environment, we found that individualized forms of education, which respect the unevenness in a child's development, their interests, the need for safety, security, and a stronger family bond, are preferred by families with multiple children, highly educated parents, as well as families living in rural areas. The home environment provides suitable conditions for the implementation of innovative educational methods.

Key words

homeschooling, educating methods, family, child, school

Abstrakt

Individuálna forma vzdelávania, pre verejnosť známa pod pojmom domáce vzdelávanie je v slovenskom vzdelávacom systéme legislatívne podložená Školským zákonom č. 245/2008 Z. z. Žiak, ktorému bolo povolené individuálne vzdelávanie, koná v kmeňovej škole raz za polrok komisionálne skúšky (Šk. zákon, §24, ods. 7). Priebeh vzdelávania, výber vzdelávacích metód a aktivít, ktoré vedú k zvládnutiu týchto skúšok je v rukách rodiča, prípadne externého vzdelávateľa. Cieľom príspevku je prezentovať výsledky realizovaného pedagogického výskumu so zmiešaným dizajnom, ktorého zber dát v teréne prebiehal s 24 respondentmi komunitnej školy, 6 rodinami a 116 respondentmi v online priestore. Realizovaným kvalitatívno- kvantitatívnym výskumom zameraným na problematiku rôznorodosti používaných metód vzdelávania detí mladšieho školského veku v domácom prostredí sme zistili, že individuálna forma vzdelávania, ktorá rešpektuje nerovnomernosti vo vývine dieťaťa, jeho záujmy, potrebu bezpečia, istoty, či

väčšej väzby na rodinu, je preferovaná viacdetnými rodinami, vysokoškolsky vzdelanými rodičmi, ale aj rodinami žijúcimi na vidieku. Domáce prostredie vytvára vhodné podmienky na aplikovanie inovatívnych vzdelávacích metód.

Kľúčové slová

domáce vzdelávanie, metódy vzdelávania, rodina, dieťa, škola

Úvod

V dnešnej dobe, kedy sa spoločnosť neustále mení a vývoj technológií prináša nové možnosti, je dôležité sa zamerať aj na spôsoby vzdelávania. Domáce vzdelávanie, ako jedna z alternatív k tradičnému školskému systému, je téma, ktorá si zaslúži pozornosť. V našom príspevku sa zameriavame na individuálnu formu vzdelávania, ktorá je legislatívne podložená Školským zákonom č. 245/2008 Z.z. V súlade so zákonom, žiak, ktorému bolo povolené individuálne vzdelávanie, koná v škole, v ktorej je zapísaný, teda v kmeňovej škole raz za polrok komisionálne skúšky. Cieľom nášho výskum bolo preskúmať rôznorodosť metód vzdelávania žiakov mladšieho školského veku v domácom prostredí. Na základe získaných výsledkov sme dospeli k zaujímavým zisteniam, ktoré by mohli byť prínosom pre rodičov aj učiteľov základných škôl.

1. Rôznorodosť vzdelávacích metód

Rôznorodosť vzdelávania je dôležitým aspektom moderného vzdelávacieho systému. Práve prostredníctvom metód sa uskutočňuje väzba cieľa a obsahu pedagogického procesu s jeho výsledkom, ktorý je daný zmenami vo vedomostiach, zručnostiach, postojoch i osobnostných vlastnostiach žiakov. Stupeň, v ktorom zodpovedá cieľ výsledkom, poukazuje aj na účinnosť použitých metód (Skalkova, 2008:182-183).

Vzdelávacie metódy sú cestou, prostriedkom pre zabezpečenie systematickej postupnosti činností smerujúcich k dosiahnutiu cieľa (Turek, 2010: 235). Záleží na smerovaní, a čo chceme dosiahnuť. Následne si podľa toho vyberáme spôsob, prostriedky a prispôbujeme ich konkrétnej situácii, v ktorej sa ich hodláme použiť. Z hľadiska metód si treba uvedomiť, aké učivo bude preberané, aký je cieľ, a skutočnosť, že každá trieda je iná (Petlak, 2012: 72-73). Visnovsky a Kacani (2000: 92-101) rozdeľujú metódy podľa piatich kritérií do systému podľa didaktického, psychologického, logického, procesuálneho a organizačného aspektu. Manak a Svec (2003: 49) sa zmieňujú o aktivizujúcich metódach a klasifikujú ich ako diskusné (radia tu aj brainstorming), heuristické (problémové), situačné, inscenačné a didaktické hry. Capek (2015:31) uvádza jednoznačnejšiu typológiu. Metódy rozdeľuje na dve skupiny: tie ktoré učiteľ ovláda a používa ich a tie, ktoré nepozná, alebo pozná a nepoužíva. Pre prax je dôležité používať metódy tak, aby boli žiaci motivovaní, mali radosť z novonadobudnutých vedomostí i zručností a vedeli ich využiť v praxi, v bežnom živote.

Učiteľ, a v kontexte nášho príspevku aj vzdelávateľ „domškoláckych žiakov, prípadne rodič, ktorý pozná a používa viaceré vyučovacie a výchovné metódy, efektívnejšie dosahuje cieľ, ktorý si stanovil. To potvrdzuje aj Laszlo (2000: 91-96), ktorý uvádza, že v systéme dynamizujúcich elementov

vo vzťahu k žiakovi, obsahu a cieľu zaujíma kľúčovú pozíciu. Je potrebné, aby zvolené metódy vzdelávania žiakov boli v súlade s osobnostnými hodnotami žiakov a predpokladov učiteľa, vzdelávateľa, ako aj aby rešpektovali didaktické zásady. Na základe vhodne zvolených metód, ktoré ovplyvňujú procesúalnu stránku vzťahov medzi vzdelávateľom a žiakom, dotvárajú metódy obsah vzdelávania a stávajú sa tak jeho prirodzenou súčasťou.

Obr. č. 1: Rôznorodosť vzdelávacích metód

Zdroj: Webinár Rodičovské pedagogické maximum, www.homeschool.sk,
vlastné spracovanie 2022

Pri žiakoch mladšieho školského veku (žiaci na prvom stupni ZŠ) je výber metód vzdelávania o to dôležitejší, že sa v tomto veku formuje ich vzťah k učeniu a k škole ako celku. Rôznorodé metódy môžu zahŕňať vizuálne pomôcky, hry, interaktívne aktivity a podobne. Podľa Skalkovej (2008: 184-185) pokusy o klasifikáciu metód sú stále otvoreným problémom. V konkrétnych vyučovacích procesoch sa uplatňujú rôzne vyučovacie metódy a to súbežne vo vzájomnom prepojení. Je dôležité, aby učitelia, vzdelávatelia, či rodičia, doma vzdelávaných žiakov mali na pamäti rozdiely v učení a prispôbili svoje metódy tak, aby každý žiak bol schopný sa učiť efektívne. Aj toto sú dôvody vedúce k tomu, aby sa rodičia domškoláckych žiakov – vlastných detí učili, neustále vzdelávali a hľadali vhodnú metódu – cestu učenia sa ich vlastného dieťaťa. Myers (2022:9-11) uvádza, že pozorované rozdiely medzi vzdelávaním v domácom prostredí a v škole nie je len priestorová vzdialenosť, ale najmä metódy vzdelávania a výzvy, ktorým musia rodičia – vzdelávatelia čeliť. Rôznorodosť vzdelávacích metód (obr.1), bola aj jednou z tém vzdelávacieho programu Rodičovské pedagogické maximum (RPM). Tento vzdelávacie program vznikol na podnet rodičov žiakov v domácom vzdelávaní, je názornou ukážkou, ochoty vzdelávať sa i naďalej a mať prehľad o tom, aké sú najfrekvencovanejšie metódy vzdelávania.

Cieľom rôznorodosti vzdelávania je vytvoriť prostredie, v ktorom sa žiaci

môžu rozvíjať na základe svojich individuálnych potrieb a schopností, čo ešte viac podporuje individuálne vzdelávanie žiakov. Dôraz sa kladie na inovácie, emocionalizáciu vyučovania a snahu poznávania potrieb mladých ľudí (Petlak, 2012:15).

2 Metodológia a cieľ výskumu

Hlavným cieľom výskumu bolo zistiť, aké metódy edukácie sú používané pri individuálnom vzdelávaní žiakov mladšieho školského veku. Za cieľ sme si stanovili aj skúmanie podoby domáceho vzdelávania na vybranej vzorke respondentov, ako aj dôvody vedúce k rozhodnutiu pre domáce vzdelávanie. S ohľadom na stanovené ciele sme zvolili kombinovanú metodológiu výskumu. Jadro práce tvorí kvalitatívny výskum a následne ho dotvára kvantitatívny. Pre zber dát boli použité nasledovné metódy - zber dát v teréne, online dotazník, pološtruktúrované interview, priame neštruktúrované pozorovanie priebehu domáceho vzdelávania. Analýza dát bola realizovaná pomocou komparácie získaných údajov jednotlivých výskumných vzoriek a následne prostredníctvom tabuliek i grafov boli dáta vizualizované.

Tab. č. 1: Prehľad údajov daných výskumných vzoriek

Výskumná vzorka	A	B	C
Lokalita	Online platforma www.homeschool.sk	Komunitná škola v Žilinskom kraji (vekovo zmiešaná skupina)	Rodiny z rôznych častí Slovenska (Košice, Hnúšťa, Zilina, Podhorie, Vráble, Bratislava)
Počet respondentov	Reprezentatívny súbor Výber na základe dobrovoľnosti (online dotazník) 116 z 375	Reprezentatívny súbor Stratifikovaný, zámerný výber (pozorovanie) 24 z 25	Dostupný súbor z kvalitatívne orientovaného výskumu v r. 2018 - 2022 (pološtruktúrované interview) 6
Zber dát	August – november 2022	Priebežne počas šk. roku 2022	Október – december 2022

Zdroj: vlastné spracovanie, 2023.

Vzhľadom na to, že sme chceli zachytiť čo najširšie spektrum rodín realizujúcich individuálne vzdelávanie, zvolili sme 3 výskumné súbory respondentov z rôznych prostredí (viď Tab. č. 1). Vzorka A – respondenti z online platformy, vzorka B – respondenti z vekovo zmiešanej vzdelávacej skupiny a vzorka C – respondenti z rôznych krajov Slovenska v domácom vzdel.

Výskumná vzorka A

Reprezentatívny súbor, náhodný typ výberu, samovýber (online dotazník)
Výskumnú vzorku v prípade kvantitatívneho výskumu tvoril výberový výskumný súbor 116 rodičov doma vzdelávaných detí. Z celkového počtu 375 užívateľov internetovej platformy www.homeschool.sk, ktorá poskytuje informácie, podporu a priamu vzdelávaciu činnosť so žiakmi v domácom vzdelávaní vyplnilo dotazník spomínaných 116 respondentov. Bol to výber na základe dobrovoľnosti. Zber dát prebiehal v mesiacoch august – november 2022.

Výskumná vzorka B

Reprezentatívny, stratifikovaný, zámerný výber (pozorovanie)

Výskumnú vzorku B tvorilo 24 žiakov vekovo zmiešanej vzdelávacej skupiny komunitnej školy v Žilinskom kraji. Títo žiaci boli evidovaní ako žiaci s individuálnym plánom, žiaci v domácom vzdelávaní. Všetkých jednotiek základného súboru bolo 25, jeden participovať na výskume nechcel. Zber dát prebiehal priebežne počas šk. roka 2022.

Výskumná vzorka C

Kvalitatívne orientovaný výskum, dostupný výber (neštruktúrované pozorovanie, pološtruktúrované interview)

Výskumnú vzorku C tvorilo 6 rodín z rôznych častí Slovenska (Košice, Hnúšťa, Žilina, Podhorie, Vráble, Bratislava), ktoré realizujú domáce vzdelávanie. Empiricky sme skúmali špecifiká domáceho vzdelávania vo výberovom súbore. Údaje o rodinách sme zaznamenávali v priebehu rokov 2018 až 2022. Rodičia detí, ktoré sa rozhodli svoje deti začleniť medzi detský kolektív do bežných škôl, nám následne prostredníctvom rozhovoru, ktorý bol nahrávaný, potom prepísaný a následne dekódovaný, poskytli vzácne informácie o priebehu začlenenia domavzdelávaných detí do bežného kolektívu.

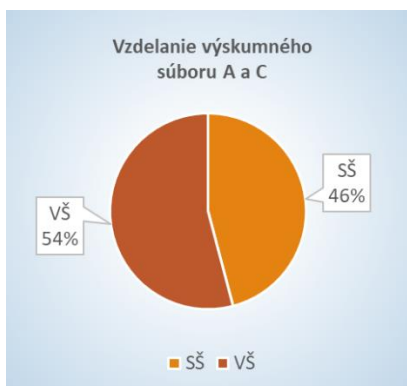
Následne sme získané dáta zo súboru A, B a C analyzovali.

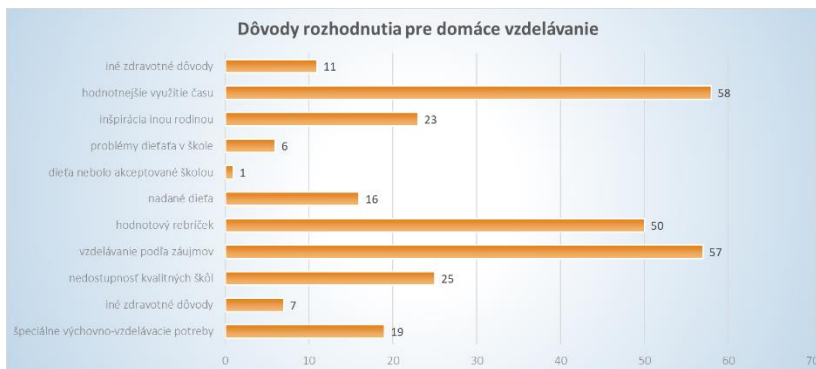
Graf č. 1: Vek rodičov realizujúcich domáce vzdelávanie

Zdroj: vlastné spracovanie, 2023.

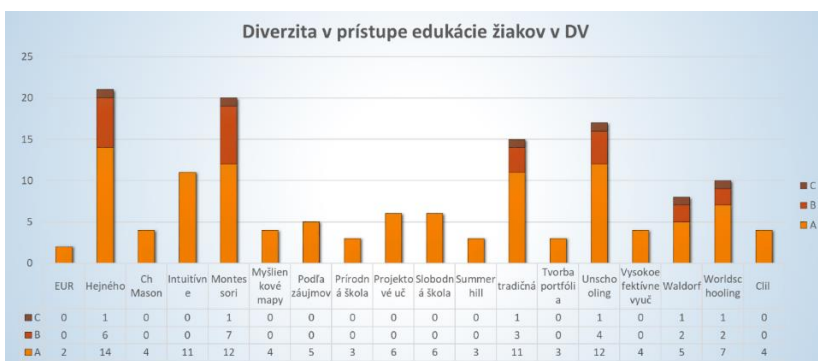
Vizualizácia získaných dát

Graf č. 2: Vzdelanie rodičov realizujúcich domáce vzdelávanie
Zdroj: vlastné spracovanie, 2023.

Graf č. 3: Dôvody rodičov pre realizáciu domáceho vzdelávania
Zdroj: vlastné spracovanie, 2023.

Graf č. 4: Prehľad používaných metód v priebehu domáceho vzdelávania
Zdroj: vlastné spracovanie, 2023.

Záver

Rôznorodosť metód vzdelávania žiakov mladšieho školského veku v domacom prostredí je dôležitá pre ich celkový rozvoj a vzdelávanie.

Existuje mnoho spôsobov, ako sa môžu žiaci učiť a získať nové vedomosti. No ako uvádza Petlák (2023:31-32) každý, kto sa zaoberá edukáciou pozoruje a vníma zásadné zmeny. Súčasťou týchto zmien sú aj inovačné pohľady na samotnú edukáciu a to vo vzťahu k obsahu vzdelávania, k inováciám vyučovacích zásad a metód i na postavenie žiaka v edukačnom procese. Žiakov treba učiť aj mäkké zručnosti (soft skills). Domáce prostredie poskytuje ideálnu príležitosť na ich rozvoj. Jednou z výhod domáceho vzdelávania je flexibilita a prispôbovivosť. Rodičia alebo starí rodičia môžu vybrať rôzne metódy, ktoré najlepšie vyhovujú potrebám a preferenciám konkrétneho dieťaťa. Každé dieťa je jedinečné, uprednostňuje interaktívne aplikácie, alebo vizuálne pomôcky, zatiaľ čo iné sa môžu lepšie učiť prostredníctvom hry a aktívneho zapojenia.

Výhodou vzdelávania v domácom prostredí je jeho individualizácia. Ako uvádza Pavova, Vanova (2020:5) používať metódy personalizovaného učenia sa, znamená učiť sa inak ako sedieť v lavici a písať si poznámky z učebnice stranu za stranou, alebo odpisovať poznámky z tabletu, či knihy, či učiť sa naspamäť, prípadne preto, že to tak škola vyžaduje. V domácom prostredí môže byť vzdelávanie prispôbené presne na mieru potrebám dieťaťa. Rodičia môžu prispôbiť tempo učenia, obsah a metódy tak, aby dieťa rozumelo a pokračovalo vo svojom vývoji. V prípade detí s osobitnými vzdelávacími potrebami je táto individualizácia ešte dôležitejšia, pretože sa dajú lepšie riešiť ich špecifické potreby a učebné štýly.

V domácom prostredí je tiež viac priestoru pre praktické skúsenosti a aplikáciu vedomostí do reálneho života. Deti sa môžu zúčastňovať na rôznych domácich projektoch, experimentoch a praxi, ktoré im umožňujú skúmať svet okolo seba a rozvíjať svoje kognitívne, motorické a sociálne schopnosti. Praktické skúsenosti zvyčajne posilňujú zapamätávanie a porozumenie učiva. Okrem toho je možné využiť rôzne pedagogické techniky a prístupy. Napríklad, ak sa dieťa zaujíma o hudbu, rodičia môžu zahrnúť hudobné aktivity do ich vzdelávacieho plánu, ako je hranie na hudobný nástroj, spievanie piesní, počúvanie a analýza hudby. Pre deti s rôznymi záujmami a talentmi môže byť táto variabilita veľmi prospešná.

Výzvou pri vzdelávaní v domácom prostredí môže byť nedostatok sociálnej interakcie so spolužiakmi. Výskumy ukazujú, že rodičia by privítali podpornú skupinu pre domáce vzdelávanie, spoločenské aktivity, výlety, častejší kontakt s druhými podobne zmysľajúcimi rodinami, a taktiež neformálne vyučovacie lekcie pre svoje deti (Morse, 2019:6-7). Tento deficit kompenzujú záujmovou voľnočasovou činnosťou, skupinovými aktivitami, účasťou na komunitných programoch, alebo školských kluboch.

Rôznorodosť metód vzdelávania žiakov mladšieho školského veku v domácom prostredí je veľkou výhodou. Umožňuje prispôbiť sa individuálnym potrebám detí, rozvíjať ich záujmy a talenty a poskytuje viac priestoru pre praktické skúsenosti. Je dôležité nájsť rovnováhu medzi rôznymi metódami a zabezpečiť, aby vzdelávanie v domácom prostredí, aby bolo vyvážené a komplexné.

Podnetné prostredie, ku ktorému patrí nie len jedna miestnosť v byte, ale aj záhrada, múzeum, galéria, zoologická záhrada, návšteva hradu, ap. prebúdza zvedavosť dieťaťa, stimuluje ho k vyšším osobným výkonom. Pri spracovaní

daných zážitkov, sa aktivuje vnútorná motivácia, vlastné zainteresovanie, z čoho vychádzajú ďalšie aktivity a dieťa sa môže rozvíjať podľa vlastných záujmov (Singliarova, 2022: 593). Rodičia sú pre dieťa dôležití tým, že mu určujú, alebo pomáhajú vyberať zmysluplné aktivity, pomáhajú stanoviť ciele, ktoré dieťa dokáže zvládnuť a získať pocit úspešnosti (Oravcova, 2004:57).

Na základe zberu dát v teréne, priameho pozorovania, pološtrukturovaných rozhovorov s rodičmi domavzdelávaných žiakov i online dotazníka sme zistili, že:

- Pre domáce vzdelávanie sa rozhodujú rodičia aj bez predchádzajúcich skúseností. Ide predovšetkým o vysokoškolsky vzdelaných rodičov a rodiny s viacerými deťmi. Pri vzdelávaní sa spoliehajú na vlastný úsudok, pocity, intuíciu.
- Rodičia najčastejšie vzdelávajú dieťa podľa jeho individuálnych potrieb a záujmov. Požiadavky školy nie sú pre nich najdôležitejšie, ale rešpektujú ich s ohľadom na to, že chcú úspešne prejsť komisionálnymi skúškami a pokračovať v domácom vzdelávaní.
- Rodičia sa i naďalej vzdelávajú v oblasti metód edukácie, prispôbujú sa potrebám svojich detí, snažia sa poskytnúť im potrebné bezpečie a posilniť väzby v rámci rodiny. Doprajú im aj vedľajšie záujmové krúžky z oblasti umenia, športu i vedy.

Vyššie spomínané benefity rôznorodosti metód vzdelávania potvrdzujú aj sumárne výsledky vzoriek A,B,C, ktorú tvorilo 146 respondentov a alternatívne metódy vzdelávania používalo až 128 z nich. Aj preto je podpora rodín a spolupráca s nimi pre tradičné školy prínosom. Môžu sa učiť od seba navzájom. V rámci domáceho vzdelávania môžu totiž rodičia a osoby, ktoré ich vzdelávaním sprevádzajú pružne reagovať na potreby detí a vyskúšať tak rôzne metódy vzdelávania. Spôsob, akým sa doma deti učia môže byť inšpiráciou pre mnohé školy a učiteľov. Zdroje poznania nie sú len školské učebnice, ale často krát encyklopédie, knihy z knižnice, návšteva hradu, zámku, starých rodičov, ale aj cesta vlakom, autobusom, či pobyt v prírode, pri vode, v lese a následné spracovanie informácií, zaujímavostí a podnetov zo svojho okolia do vlastného portfólia aktivít. Vzdelávanie tak nemusí byť o memorovaní, ale osobnom, individuálnom rozvoji, využiteľnosti získaných poznatkov, praktickosti a zručnostiach, ktoré deti budú potrebovať (Singliarova, 2022:593). Využitie potenciálu a príležitostí, s ktorými sa stretávame každý deň, podporuje alternatívne, netradičné, personalizované učenie sa žiakov mladšieho školského veku a to nie len v domácom, ale aj v školskom prostredí.

Bibliographic references

- Capek, R. (2015). *Moderní didaktika: Lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3450-7.
- Gavora, P. (2010). *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského, 2010. Available at: <http://www.emetodologia.fedu.uniba.sk/>.
- Hanuliakova, J. (2015). *Aktivizujúce vyučovanie*. Bratislava: Iris. ISBN 978-80-8153-036-4.

- Holt, J. (1995). *Jak se děti učí*. Praha: Strom. ISBN 80-901662-7-X.
- Kosova, B., & Kasacova, B. (2007). *Základné pojmy a vzťahy v edukácii*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, Banská Bystrica. ISBN 978-80-8083-525-5.
- Laszlo, K. (2000). *Didaktické metódy. Základy školskej pedagogiky*. Bratislava: Iris. ISBN 80-89018-25-4.
- Manak, J., & Svec, V. (2003). *Výukové metódy*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-039-5.
- Morse, M. L. (2019). Homeschool Support Groups: A Model for Parental Involvement in Education. *Home School Researcher*, 35(1), 1-9. Available at: <https://www.nheri.org/wp-content/uploads/2021/01/HSR351-Morse-article.pdf>
- Myers, M. (2022). The Unhomely of Homeschooling. *Sociology, Journals* permissions, 1-17, Available at: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/00380385221129943>
- Oravcova, J. (2004). *Vývinová psychológia*. Žilina: Edis – vydavateľstvo Žilinskej univerzity. ISBN 80-8070-335-3.
- Pavova, A., & Vanova, D. (2020). *Metódy a techniky personalizovaného vyučovania*. Bratislava: Metodicko pedagogické centrum. ISBN 978-80-565-1468-9.
- Petlak, E. (2012). *Inovácie v edukačnom procese*. Dubnica nad Váhom: MiF s.r.o. ISBN 978-80-89400-39-3.
- Petlak, E. (2023). Educating pupils in soft skills. *Slavonic Pedagogical Studies Journal*, 12(1), 31-39. ISSN 1339-8660. Available at: http://www.pegasjournal.eu/files/Pegas1_2023_3.pdf
- Ray, B. D. (2011). *Research facts on Homeschooling*. Available at: https://www.legis.state.pa.us/WU01/LI/TR/Transcripts/2014_0057_0010_TS_TMNY.pdf
- Skalkova, J. (2008). *Obecná didaktika*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1821-7.
- Singliarova, Z. (2022). *Portfólio aktivít dieťaťa v domácom vzdelávaní ako prostriedok jeho individuálneho rozvoja*. Recenzovaný zborník príspevku mezinárodnej vedeckej konferencie, MMK 2022, Hradec Králové: Magnanimitas. ISBN 978-80-87952-37-5.
- TUREK, I. (2010). *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition. ISBN 978-80-8078-322-8.
- Zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (Školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Available at: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245>.

Mgr. Zuzana Šingliarová
Catholic University in Ružomberok
Faculty of Education
Department of Pre-school and Elementary Pedagogy
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
Slovakia
z.singliar@gmail.com